

Boekbeoordelingen

Arend Fokke Simonsz, *De Moderne Helicon*, ed. Lotte Jensen & Alan Moss. Nijmegen: Vantilt, 2010. – 120 pp. ISBN 978 94 6004 057 3. € 13,50.

Het is een verheugend feit als een teksteditie uitkomt van het werk van de weinig bekende genootschapschrijver Arend Fokke Simonsz (1755-1812). Genootschapschrijvers trekken dankzij de verruiming van het literatuurconcept meer aandacht, maar als niet-gecanoniseerde auteur viel hij nog niet in de prijzen. Weliswaar zijn aan hem in de laatste tien jaar een stuk of vijf artikelen gewijd en figureerde hij in een paar dissertaties, maar er verschenen nauwelijks tekstedities van hem. Deze eerste editie van enige omvang betreft de satire *De Moderne Helicon* (1792), die meestal beschouwd wordt als Fokke Simonsz' beste werk.

Genootschapsdichter, vertaler en redacteur Fokke Simonsz heeft een twaalfdelig verzameld werk bij elkaar geschreven, bestaande uit vele satiren zoals *Het toekomstend jaar 3000* (1793) en *Boertige reis door Europa* (1794-1806), en daarnaast onder andere de encyclopedie *Catechismus der weetenschappen, kunsten en fraaije letteren* (1788-1794). Zijn werk mag als een onbeploegd veld voor onderzoekers beschouwd worden.

De satire *De Moderne Helicon* behandelt de slechte staat waarin de laat-achttiende-eeuwse poëzie verkeert. Die zou een samenraapsel geworden zou zijn van clichés en afgesleten metaforen. In een droomvoorstelling ontmoet de ik-figuur op de Helicon de Griekse god Apollo, die getransformeerd is tot nietig winkelier-tje van allerhande dichtingrediënten; de Helicon is afgegraven tot een duin, en de negen Muzen doden er als bejaarde winkeldochters hun tijd met gepuzzel met rijmwoorden. In de winkel kunnen aspirant-dichters 'serafijnen' met bijpassende 'wormen' kopen, die in elk gedicht van pas komen, tranen bij de vleet vinden in het 'Traanen kasjen', en zich van een 'gloeiend hart' voorzien, dan wel van een 'lillend ingewand', of dorre beenderen. Genoemde termen zijn voor de lezer van achttiende-eeuwse poëzie gemakkelijk te herkennen als het poëticaal jargon van die dagen, de groten als Bilderdijk en Feith niet uitgezonderd.

In de inleiding van de teksteditie geven Jensen & Moss aan twee groepen lezers te willen bedienen, namelijk degenen, die op toegankelijkheid

van een grappig verhaal gericht zijn en hen, die de geleerde verwijzingen waarderen. *De Moderne Helicon* lijkt makkelijk leesbaar, maar waarover het gaat zal niet meteen iedereen duidelijk zijn; bovendien is het doorspekt met een schat aan geleerdheid uit de klassieke mythologie en geschiedenis. Het tegelijk bedienen van beide publieksgroepen heeft de inleiders tot een spaagaat gedwongen, waarin het evenwicht niet altijd bewaard is. Om de (verrassend verhelderende) annotaties van de klassieke verwijzingen te kunnen volgen is redelijk grote voorkennis nodig, waarmee vergeleken in de inleiding de lat veel lager gelegd is en moeilijker kwesties eenvoudigweg genegeerd worden. Ik noem er een paar.

Niet goed wordt uitgelegd op welke kwestie deze satire zich nu eigenlijk richt en wat Fokke zelf voor ogen staat als poëticaal ideaal. Alleen kritiek op het sentimentalisme zou een te beperkte visie zijn, aldus Jensen & Moss, het zou eerder gaan om kritiek op veinzerij en onoprechtheid in de poëzie. Voor de snel tevreden lezer zal dit voldoende zijn, maar wie vervolgens de verwijzing naar de dissertatie van Jan Oosterholt, *De ware dichter* (1998) volgt, zal uitgelegd krijgen, hoe in die tijd voor het eerst de echte, authentieke gevoelsuiting voor het dichterschap essentieel geacht werd en hoe vervolgens die opvatting zich van 1780 tot 1825 tot een ware cultus ontwikkelde. Het is jammer dat die achtergrond de lezer onthouden wordt.

Ook wordt bij de schets van de bestrijding van het sentimentalisme in de poëzie de lezer weliswaar goed ingelicht binnen welke context van sentimentalismebestrijding de tekst van Fokke Simonsz past, te weten bij werken van Bellamy, Kinker en O.C.F. Hoffham, maar de beschrijving van het niet eenvoudig te begrijpen begrip sentimentalisme blijft steken in algemeenheden als gevoelsverfijning en tranenrijkheid.

Gelukkig staan daar sterke paragrafen tegenover, zoals die van de beschrijving van de burleske traditie, met informatie over oorsprong van het genre, buitenlandse (Scarron) en Nederlandse (Focquenbroch) vertegenwoordigers en kenmerken van het genre. De beschrijving van de al genoemde sentimentalismebestrijding en de navolging van *De Moderne Helicon* leveren een goed beeld van de traditie waarin deze tekst thuis hoort. De waarde van deze uitgave ligt in de annotaties die vele ontoegankelijke passages

inzichtelijk maken. Fokke was naast zijn genootschap- en redacteurwerk privédocent klassieke talen, en dat zal de lezer niet ontgaan. Zijn 'te verregaande zucht voor de ouden' viel de tijdgenoot ook niet gemakkelijk en voor de tekstuitgave is veel speurwerk verricht om de duistere plaatsen thuis te brengen.

Onder de 'navolgers' (over de term valt te twisten) van deze satire rekent men ook het in deze uitgave niet opgenomen vervolgverhaal ervan, *Apollo, sergeant van de gewapende burgermagt*, uit 1802, waarin Fokke een nieuwe draai aan zijn verhaal geeft. In de negentiende eeuw zijn beide satires meestal als een 'logische eenheid' gepresenteerd, aldus de inleiding op p. 32. De satire in het onbekende vervolgverhaal is zonneklaar: in *Apollo, sergeant van de gewapende burgermagt* ontmoet de ik-figuur 'onze vriend Apollo' op een exercitieterrein. Hij blijkt de bakens verzet te hebben van een winkel voor poëten naar een magazijn voor revolutie. Apollo's koopwaar bestaat nu o.a. uit een kraamkamer met 'wiegen' waarin nieuwe Bataven grootgebracht worden, met rammelende kettingen als rammelaars (!), een oneindig aantal despoten in plaats van de enkele despoten van vroeger, en 'wildemannen', die bezielde door de 'woeste volksgeest' iedereen op dezelfde maat lieten huppelen. Veelzeggend voor de mate van vrijheid van het publicatiejaar 1802 is, dat deze vervolgsatire zo opmerkelijk duidelijk kan zijn. Nu de inleiding toch aandacht aan deze vervolgsatire geeft, komt de vraag op, waarom men in deze editie dan niet tot dubbelpublicatie overgegaan is, net als in de negentiende eeuw? De vervolgsatire is zonder *De moderne Helicon* niet te begrijpen (omgekeerd wel), en voor een op toegankelijkheid gericht publiek is een satire op de revolutionaire ideeën van de Bataafse Republiek gemakkelijker te begrijpen dan een satire op de slechte staat van de dichtkunst, hoe aantrekkelijk die ook is.

Op het gevaar af te veel te vragen nog één punt: waarom geen aandacht aan de karikatuurale illustraties van Smies besteed, en ook niet aan de door Veelwaard uitgevoerde zogenaamde 'omtrekgravure', de techniek die aan het eind van de achttiende eeuw zijn intrede deed in Nederland en zo opvallend de omslag van deze uitgave siert?

Ellen Krol

Klaartje Groot, *Geliefd en gevreesd. Duits tooneel in Nederland rond 1800*. Hilversum: Verloren, 2010 – 325 pp. ISBN 9789087042035.

Viktorija E. Franke, *Een gedeelde wereld? Duitse theologie en filosofie in het verlichte debat in Nederlandse recensietijdschriften 1774-1837*. Amsterdam/Utrecht: APA-Holland University Press, 2009 – 302 pp. ISBN 9789030212768.

Annemiek Kouwenberg, *'De kennis der Duitse taal is voor een geleerden hedendaags onontbeerlijk'. Duitse natuurwetenschappen en pedagogiek in Nederlandse genootschappen rond 1800*. Amsterdam/Utrecht: APA-Holland University Press, 2010 – 269 pp. ISBN 9789030212720.

Het nwo-project *De culturele impact van de Duitstalige landen in Nederland tussen 1750 en 1840: hun weerslag in de letteren, het literaire bedrijf en de gedrukte media* heeft in betrekkelijk korte tijd drie dissertaties opgeleverd. In 2009 publiceerde Viktorija Franke *Een gedeelde wereld?*, waarin zij verslag doet van een onderzoek naar de rol van de Duitse theologie en filosofie in het Nederlandse 'Verlichtingsdebat' tussen 1774 en 1837. In 2010 volgde Annemiek Kouwenberg met *De kennis der Duitse taal is voor een geleerden hedendaags onontbeerlijk*, een studie waarin zij focust op de betekenis van de Duitse natuurwetenschappen en pedagogie in de Nederlandse genootschappen omstreeks 1800. En in hetzelfde jaar werd de rij gesloten met Klaartje Groot's *Geliefd en gevreesd*, een analyse van de rol die het Duitse toneel hier te lande speelde aan het eind van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw. Het zal duidelijk zijn dat de laatste studie de grootste relevantie bezit voor literatuurhistorici, maar het is de vraag of dit onderscheid houdbaar is in een tijd waarin inter- en transdisciplinariteit alomtegenwoordig zijn. Veelzeggend is dat de drie auteurs allen uit de hoek van de neerlandistiek lijken te komen.

Wat verbindt deze dissertaties? In eerste instantie natuurlijk de overkoepelende vraagstelling: welke invloed hadden de Duitse landen op de Nederlandse cultuur in de decennia voor en na 1800? Zoals Franke in haar voorwoord duidelijk maakt, nemen de drie auteurs elk een specifieke cultuursector voor hun rekening: de tijdschriften (Franke), de genootschappen (Kouwenberg) en het theater (Groot). Alle drie de publicaties passen bovendien in het kader van het onderzoek naar de (Nederlandse) Verlichting: bekeken wordt in hoeverre het 'vaderlandse' Verlichtingsdebat impulsen ontving vanuit het